

Statsförfattningsrätt, 28.9.2022

Maxpoäng i förhöret: 30 p.

Maxpoäng (uppgift 1): 20 p.

Maxpoäng (uppgift 2): 10 p.

Vid tentamen är det tillåtet att använda sanakirja.fi-tjänsten

Dessutom är det tillåtet att använda EUR-lex <https://eur-lex.europa.eu/> och Finlex Lagstiftning-sektion: <https://www.finlex.fi/sv/laki/> och <https://www.finlex.fi/fi/laki/> i tentamen.

Uppgift 1 (svarsutrymme 900 ord)

Miljörörelsen X ordnade en demonstration i Pemar. Till följd av den var det nödvändigt att motorvägen mellan Åbo och Helsingfors stängdes helt för all trafik för några timmar. En riksdagsledamot blev upprörd över detta och började driva en lagproposition som skulle förbjuda demonstrationer. Ge motiverade svar på följande frågor.

- (i) Skyddar Finlands grundlag en absolut rätt till demonstrationer?
- (ii) Hurdana krav finns det för att begränsa rätten till demonstrationer?
- (iii) Kan en riksdagsledamot själv föreslå en lag eller har statsrådet förslagsmonopol?
- (iv) Bedöm i vilken lagstiftningsordning lagförslaget skulle kunna behandlas i riksdagen.
- (v) Har det betydelse vad som regleras i internationella människorättsavtal om riksdagen stiftar en lag om rätten till demonstrationer på Finlands område?

Uppgift 2

- a. Påstående: Regeringen kan när som helst dra tillbaka en lagproposition från riksdagen.
 - Rätt
- b. Påstående: En finsk medborgare kan inte förlora sitt medborgarskap.
 - Fel
- c. Påstående: Riksdagen beviljar en minister avsked om ministern ber om det.
 - Fel
- d. Påstående: Ett lagförslag kan komma till riksdagens behandling som medborgarinitiativ. Om samma sak kan man dock lägga fram ett medborgarinitiativ endast en gång. Om riksdagen inte stiftar lagen enligt initiativet, kan man inte lägga fram ett nytt initiativ om samma sak.

- Fel
- e. Päästäende: Riksdagen har kompetens-kompetens, så den kan ta åt sig dömande makt som enligt grundlagen hör till domstolarna.
 - Fel
- f. Päästäende: Om statsskatt bestäms genom lag eller genom en förordning av statsrådet som utfärdas med stöd av ett sådant bemyndigande med exakt avgränsat tillämpningsområde som av särskilda skäl tagits in i lag.
 - Fel
- g. Päästäende: Varje röstberättigad finsk medborgare kan bli vald till riksdagen.
 - Fel
- h. Päästäende: Om tillämpningen av en lagbestämmelse i ett ärende som behandlas av en domstol eller annan myndighet skulle strida mot grundlagen, skall grundlagsbestämmelsen alltid ges företräde.
 - Fel
- i. Päästäende: Om det i en sak som behandlas i förvaltningsdomstolen skall tillämpas EU:s direktiv om mervärdesskatt, bör förvaltningsdomstolen också ta i beaktande de grundläggande fri- och rättigheter som skyddas i EU:s stadga.
 - Rätt
- j. Päästäende: Talmannen får vägra ta upp ett ärende till behandling i plenum ifall talmannen anser det strida mot grundlagen.
 - Rätt

Tehtävän 1 mallivastaus

(i) Turvataanko Suomen perustuslaissa ehdoton mielenosoitusoikeus?

Perustuslain 13 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin. Saman säännöksen 3 momentin mukaan tarkempia säännöksiä kokoontumisvapauden ja yhdistymisvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Momentti osaltaan havainnollistaa, että mielenosoitusoikeus on ei ole ehdoton, rajoittamaton perusoikeus. Sitä vastoin mielenosoitusoikeus perusoikeutena kuuluu niihin perusoikeuksiin, joita voidaan tietyin edellytyksin rajoittaa.

Havainnot vastauksista: Jokseenkin jokainen vastaaja oli löytänyt perustuslain 13 §:n ja selosti säännöksen perusteella oikein mielenosoitusoikeutta perusoikeutena, ml. totesi, ettei kyse ole ehdottomasta, kaikissa oloissa rajoittamattomasta perusoikeudesta. Pieni osa vastaajista kuitenkin piti mielenosoitusoikeutta ehdottomana, rajoittamattomana perusoikeutena, mikä oli väärin.

(ii) Millä edellytyksillä mielenosoitusoikeutta voidaan rajoittaa?

Tässä oli keskeistä tehdä selkoa perusoikeuksien ns. yleisistä rajoitusedellytyksistä, joita ei ole luettavissa sellaisenaan perustuslain säännöksistä. Sitä vastoin ne ovat valtiosääntödoktriinin varassa ja luettavissa vuoden 1995 perusoikeusuudistusta koskevasta perustuslakivaliokunnan mietinnöstä PeVM 25/1994 vp).

Perusoikeuksien yleiset ajoitusedellytykset ovat: (i) lailla säätämisen vaatimus; (ii) täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimus; (iii) hyväksyttävyyysvaatimus; (iv) ydinsisällön koskemattomuuden/loukkaamattomuuden vaatimus; (v) suhteellisuusvaatimus; (vi) oikeusturvavaatimus; ja (vii) ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisuuden vaatimus. Jotta mielenosoitus oikeutta voidaan rajata tulee kaikkien em. edellytysten täytyä (kumulatiivisuus).

Rajoitusedellytykset ovat kumulatiivisia: kaikkien on täytyttävä, jotta mielenosoitusoikeutta rajoittava lakiesitys tai -aloite voitaisiin säätää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä (PL 72 §).

Perustuslain 13 §:ään ei sisälly erityistä rajoituslauseketta, jossa annettaisiin tavallisen lain säätäjälle valtuutus mielenosoitusperusoikeuden rajoittamiseen tai jossa rajoitusvaltuus kytkettäisiin tiettyyn tarkoitukseen (vrt. esim. PL 10 §:n 3 momentti kotirauhan suojasta tai PL 12 §:n 1 momentti kuvaohjelmia koskevista lasten suojelemiseksi välttämättömistä rajoituksista).

Havaintoja vastauksista: Valtaosa vastaajista osasi luetella perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset ja muutoinkin tehdä selkoa niistä.

Kysymys koski mielenosoitusoikeuden rajoittamista. Jotkut vastaajat erehtyivät kuitenkin tekemään selkoa esimerkiksi perustuslain 23 §:stä, jossa säädetään tilapäisistä poikkeuksista perusoikeuksiin poikkeusoloissa. Tästä ei kuitenkaan kysytty, ja muutoinkin on erotettava toisistaan perusoikeuksien rajoittaminen ja perusoikeuspoikkeukset.

Jotkut vastaajat alkoivat jo tässä yhteydessä arvioida perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymistä tapauksessa, mikä ei sinänsä ollut väärin. Mutta siitä enemmän jäljempänä alakohdassa iv.

(iii) Voiko kansanedustaja itse ehdottaa lakia, vai onko hallituksella ehdotusmonopoli?

Perustuslain 39 §:n 1 momentin mukaan asia tulee eduskunnassa vireille valtioneuvoston antamalla hallituksen esityksellä tai kansanedustajan aloitteella taikka muulla tässä perustuslaissa tai eduskunnan työjärjestyksessä säädetyllä tavalla. Saman pykälän 2 momentissa 1 kohdassa on nimenomaisesti säädetty siitä, että kansanedustajalla on oikeus tehdä lakialoite, joka sisältää ehdotuksen lain säätämisestä. Perustuslain 70 §:ssä on edelleen säädetty siitä, että lain säätäminen tulee eduskunnassa vireille hallituksen esityksellä taikka kansanedustajan lakialoitteella, joka voidaan tehdä eduskunnan ollessa koolla.

Edellä esitetyn perusteella vastaus on, että kansanedustajalla on oikeus ehdottaa lain säätämistä, eikä hallituksella ole ehdotusmonopolia.

Havaintoja vastauksista: Valtaosa opiskelijoista oli löytänyt joko perustuslain 39 §:n tai perustuslain 70 §:n taikka molemmat, samoin kuin osasi selostaa ne. Hajontaa vastausten välillä syntyi lähinnä siitä, että verraten monet mainitsivat vain 70 §:n ja että jotkut vastasivat vain lakonisesti kysymykseen perustelematta vastaustaan viittauksilla perustuslain säännöksiin.

(iv) Arvioi missä lainsäätämisyjärjestyksessä lakiehdotus voitaisiin käsitellä eduskunnassa?

Tämä kysymys liittyy osin alakohtaan ii ja viitataan siten myös edellä alakohdan ii yhteydessä perusoikeuksien rajoitusedellytyksistä esitettyyn.

Tehtävänanto ei sinänsä anna kovin paljon mahdollisuuksia arvioida varsinkaan perusoikeuksien kaikkien rajoitusedellytysten täyttymistä, joten monipuolisen syvällistä erittelyä ja arviota rajoitusedellytysten täyttymisestä ei vaadittu.

Tehtävänannosta kuitenkin ilmenee, että kansanedustaja ryhtyi ”ajamaan mielenosoitusten kieltämiseen tähtäävää lakiesitystä”. Tehtävänannon perusteella lakialoitteessa ei siten ole kysymys mielenosoitusoikeuden rajoittamisesta, vaan mielenosoitusten lähtökohtaisesta kieltämisestä.

Lakiesitystä voidaan siten pitää huomattavan syvällekäyvänä puuttumisena mielenosoitusoikeuden perusoikeuteen, mikä myös johtaa tarpeeseen arvioida perusoikeuksien rajoitusedellytysten täyttymistä tiukasti. Lakiesitystä voidaankin perustellusti pitää ongelmallisena ainakin suhteellisuusvaatimuksen ja siihen sisältyvän välttämättömyysvaatimuksen, samoin kuin hyväksyttävyyysvaatimuksen, kannalta. On myös argumentoitavissa, että kiello puuttuu mielenosoitusoikeuden perusoikeuden loukkaamattomaan ydinsisältöön.

Jos jokin rajoitusedellytys ei täyty, lakia ei voida säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Poikkeuslakien säätämisen välttämisen periaatteesta puolestaan johtuu, että lakiesitystä on joko muutettava perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset täyttäväksi tai siitä on luovuttava.

Havaintoja vastauksista: Suuri osa vastaajista sinänsä osasi joko tässä tai alakohdan ii yhteydessä vastata, että lakiesitys on ongelmallinen rajoitusedellytysten täyttymisen kannalta, ja ettei lakiesitystä voitaisi säätää tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Keskeisenä ongelmana kuitenkin oli, että huomattavan moni siirtyi ”muitta mutkitta” selostamaan perustuslain 73 §:n mukaista perustuslainsäätämisyjärjestystä, ml. poikkeuslain säätämistä, jättäen kuitenkin mainitsematta ja huomioimatta poikkeuslakien välttämisen periaatetta sekä siitä seuraavaa tarvetta joko muuttaa lakiesitys rajoitusedellytykset täyttäväksi tai luopua lakiesityksestä (jos muuttaminen ei onnistuisi).

Lisäksi jotkut vastaajat alkoivat selostamaan perustuslain 23 §:n mukaista tilapäistä poikkeamista perusoikeuksista poikkeusoloissa, mikä oli kuitenkin harha-askel, varsinkin kun tehtävänannonkaan valossa kysymys ei ollut sellaisesta tilapäisestä poikkeuksesta, joka olisi välttämätön ”Suomeen kohdistuvan aseellisen hyökkäyksen samoin kuin muiden kansakuntaa vakavasti uhkaavien, laissa säädettyjen poikkeusolojen aikana”.

(v) Onko merkitystä sillä, mitä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa säädetään, jos eduskunta säätää lakia mielenosoitus-oikeudesta Suomen alueella?

Jo yksin perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluva vaatimus rajoituksen ihmisoikeusvelvoitteiden mukaisuudesta havainnollistaa ihmisoikeussopimusten merkitystä lain säätämisessä. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perustuslain 22 § velvoittaa myös lainsäätäjää. Edelleen perustuslain 74 §:ssä on säädetty siitä, että eduskunnan perustuslakivaliokunnan tehtävänä on antaa lausuntonsa sen käsittelyyn tulevien lakiehdotusten ja muiden asioiden perustuslainmukaisuudesta sekä suhteesta kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Kotimaisessa perusoikeusjärjestelmässä lähdetään myös siitä, että Suomen kansainväliset ihmisoikeussopimukset asettavat perusoikeussuojan vähimmäistason.

Lisäksi monet muut perustuslain säännökset havainnollistavat ihmisoikeuksien merkitystä sekä ihmisoikeussopimusten erityisasemaa Suomen kansainvälisten velvoitteiden joukossa (ks. erit. PL 1.2 §, PL 23 §, PL 108 §, PL 109 §).

Havaintoja vastauksista: Enemmistö vastaajista osasi vastauksessaan mainita ainakin jonkin edellä mainituista, ihmisoikeussopimusten merkitystä perustelevista seikoista. Jotkut vastaajista alkoivat selostaa myös kansainvälisten velvoitteiden hyväksymistä ja voimaansaattamista koskevia perustuslain 94 ja 95 §:iä, mikä oli turhaa ja tarpeetonta, joskaan siitä ei myöskään ”rangaistu”.

Yleisesti ottaen vastaukset tehtävään 1 olivat hyvää tai kiitettävää tasoa. Alle 10 pisteen vastauksia ei kovin montaa ollut.

Jatkoa varten kannustamme lukemaan tarkkaan, mitä kysytään sekä vastaamaan sitten kysytyyn ja vain kysytyyn asetetun merkkimäärän puitteissa.

Kannustamme myös perustelemaan vastaukset säännösviittauksin tai viittauksiin muuhun tentissä käytettävissä olevaan aineistoon. Lakoniset kyllä-ei vastaukset ilman asiaperusteluja eivät tuota hyviä pisteitä.